

ТМ	Г. XXVII	Бр. 4	Стр. 587 - 595	Ниш	октобар - децембар	2003.
----	----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 001.891+330.163.13-057.86:378.4(497.11 Нови Сад)

Оригинални научни рад

Примљено: 15.05.2003.

Јелица Петровић

Филозофски факултет

Нови Сад

Саша Марковић

Секретаријат за науку и технолошки развој

Нови Сад

Нила Капор-Стануловић

Филозофски факултет

Нови Сад

УСЛОВИ ЖИВОТА И НАУЧНА ПРОДУКЦИЈА МЛАДИХ НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКИХ РАДНИКА УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ

Резиме

Људске потребе су међусобно повезане на хијерархијски начин, у ред по јачини и приоритету. Можемо рећи да и ниво аспирација зависи од задовољности постојећих потреба, од тога да ли су претходни циљеви остварени. Наведена констатација је значајна у вези са оном врстом потреба којима припадају и потреба за стваралачким радом, перманентним образовањем, свестраношћу, индивидуалном реализацијом, итд.; оне ће се тешко појавити, ако нису задовољене неке друге, припротетније и јаче потребе. Тек онда могу да се јаве и потребе које доприносе истинском развоју појединца, развоју његових снага и способности.

Да ли онда можемо очекивати од човека који нема задовољене егзистенцијалне, основне потребе, да размишља о остварењу својих потенцијала, о стваралачком и креативном раду?

Циљ овог истраживања био је анализа услова живота и рада младих научних радника до 40 година старости на Универзитету у Новом Саду и научним институтима при новосадском Универзитету.

Продуктивност научно-истраживачког рада је посматрана кроз учешће у научно-истраживачким пројектима, затим кроз број публикованих радова (самосталних и коауторских) у домаћим и страним часописима, као и кроз учешће на научним скуповима у земљи и иностранству.

Подаци су показали веома ниску научну продуктивност мерену горе поменутих индикаторима.

Услови живота посматрани су кроз породичне и стамбене услове, као и кроз одговоре на питања у којој мери финансијски приходи задовољавају потребе породице.

Подаци су показали да је и даље хронични проблем младих људи стамбено питање.

Кључне речи: потреба, самоактуализација, научно-истраживачки рад, услови живота младих научно-истраживачких радника

Увод

Термин "потреба" има изузетно широку употребу, иако код различитих аутора често наилазимо на другачије дефинисање овог термина. Ипак, о потребама се најчешће говори као о термину који би требало целовито да опише физиолошке и психолошке димензије динамике личности, да објасни људску мотивацију. У савременој употреби, овим термином можемо обухватити било који вид понашања. Тако се говори о потреби за сном, потреби за физиолошким интегритетом, о интелектуалним потребама, емоционалним потребама, итд...

Потребе се повезују са циљевима, тежњама и мотивацијом. Свака потреба има одређене слојеве и конститутивне елементе: когнитивни слој (потреба се увек претходно изражава у свести појединца); вредносни слој потребе (који је везан за избор и циљеве); емоционални слој (уколико потреба својим задовољавањем води ка постизању значајнијег циља, утолико је интензитет потребе јачи, а самим тим осећање задовољства снажније); конативни (интенционални) слој потребе који се огледа у спремности појединца да делује у смеру задовољавања потреба, односно остварења циљева.

Најпознатију класификацију потреба створио је А.Маслов (Maslow, 2001).

Његова чувена "пирамида" подразумева постојање 5 нивоа потреба које су хијерархијски поређане: 1. *биолошке (основне) потребе* које подразумевају потребу за храном, водом, ваздухом... Ове потребе сматрају се најбитнијим и најснажнијим, с обзиром да човек без њих не би могао да опстане; 2. *потребе за сигурношћу* које се односе на задовољавање личне сигурности, као што је простор за живљење ("кров над главом"); 3. *потребе за припадањем* (социјалне потребе) које се односе на избегавање самоће и алијенације, потребе за осећањем припадности одређеним групама, потреба за давањем и примањем љубави; 4. *его потребе* (потребе за поштовањем и самопоштовањем) - потреба људи да се осећају као вредна људска бића. Ако ове потребе нису задовољене, човек се осећа инфериорним, мање вредним и беспомоћним; 5. *потреба за самоактуализацијом* - све ове базичне потребе су кораци према општој самоактуализацији, под коју се све базичне потребе могу подвести.

Главна начело организације мотивационог живота човека представља сврставање основних потреба у хијерархију мањег или већег првенства, односно моћи. Главно динамичко начело које покреће ову организацију јесте да се, по задовољењу моћнијих потреба, код здраве особе јављају мање моћне потребе. Физиолошке потребе, када су незадовољене владају организмом, стављајући у службу све своје капацитете и организујући их тако да је што успешније обављају. Релативно подмирење их сузбија и дозвољава следећем вишем

низу потреба у хијерархији да се појави, влада и организује личност, тако да она, уместо да буде, на пример, опседнута глађу, сада постаје заокупљена сигурношћу. Исто важи и за друге низове потреба у хијерархији.

Говорећи о самоактуализацији као потреби, изгледа да постоји једна коначна вредност за људски род, далеки циљ према којем сви људи теже. Она се зове различито код различитих аутора - самоактуализација, самореализација, интеграција, психолошко здравље, индивидуација, аутономија, креативност, продуктивност, али се сви они слажу да ово значи потпуно остварење потенцијала особе. Има схватања да је потреба за самоактуализацијом човекова генеричка потреба, и да су са њом повезане оне вредности које су у друштву високо цењене - нпр. креативност, продуктивност (Вујчић, 1987).

Маслов сматра да веома мали број људи достигне овај ниво. Он описује самоактуализацију као налажење "самог себе". "Појединци који су актуализовали селф (који су зрелији, потпуније људски), који су по дефиницији већ на одговарајући начин задовољени у својим основним потребама, од сада су мотивисани, другим, вишим путевима који ће бити названи "метамотивацијама." (Maslow, 2001: 32)

"Више" потребе се неће појавити у свести појединца, све док ниже потребе не буду задовољене, подмирене. "Човек који се бори за голи опстанак неће се много бринути због узвишенијих ствари у животу, проучавања геометрије, права гласа, поштовања; њега првенствено занимају основна добра. Неопходно је да су човекове ниже потребе у извесном степену подмирене, како би се он у тој мери уздигао и био довољно цивилизован да се може осетити осујећеним у погледу ширих, личних, друштвених и интелектуалних питања". (Maslow, 1982: 124)

Између осталог, Маслов тврди да су особе које су актуализовале селф, посвећене у потпуности свом радном задатку, занимању, послу који воле. "Какво значење у таквим ситуацијама имају новац или плата? Очигледно најлепша судбина, најдивнија срећа која се може догодити људском бићу, јесте бити плаћен за рад који неко страшно воли... наравно, новац је добродошао, а у извесној количини је и неопходан. Али је сигурно да то није финални, крајњи, коначни циљ. Плата у коверту коју такав човек добија представља само мали део његове 'плате'. Рад који доноси актуализацију селфа или Б-рад (рад који је на нивоу бића), пошто је и сам интризичка награда, претвара новац у платни чек у нуспродукт, споредну појаву..." (Maslow, 2001: 37) Маслов даље закључује да ови субекти имају тенденцију да свој позив опажају као дефинишућу карактеристику селфа, да се поистовећују са њим, да га инкорпорирају.

Након свега реченог, можемо рећи да и ниво аспирација зависи од задовољности постојећих потреба, од тога да ли су претходни

циљеви остварени. Наведена констатација је значајна у вези са "вишим потребама" којима припадају и потреба за стваралачким радом, перманентним образовањем, свестраношћу, индивидуалном реализацијом, итд.; - оне се неће појавити, ако нису задовољене "ниже" али јаче потребе.

Да ли онда можемо очекивати од човека који нема задовољене основне потребе, који је изложен некој врсти "егзистенцијалне неуризне", да размишља о остварењу својих потенцијала, о стваралачком и креативном раду?

Предмет и циљ истраживања

Циљ овог истраживања био је анализа услова живота и рада младих научних радника до 40 година старости на Универзитету у Новом Саду и научним институтима. Анкетни лист припремљен је у сарадњи Покрајинског секретаријата за науку и технолошки развој и Одсека за психологију Филозофског факултета у Новом Саду. Анкетни лист, поред основних података о младим научно-истраживачким радницима, обухвата податке о: научно-истраживачком раду, о условима за рад, о условима за живот и питања у вези са реформама на универзитету. За потребе овог текста, ограничићемо се на приказ анализе научно-истраживачког рада, и услова живота младог научног кадра.

Научно-истраживачки рад је посматран кроз учешће у научно-истраживачким пројектима, затим кроз број публикованих радова (самосталних и коауторских) у домаћим и страним часописима, као и кроз учешће на научним скуповима у земљи и иностранству.

Услови живота посматрани су кроз породичне и стамбене услове, као и кроз одговоре на питања у којој мери финансијски приходи задовољавају потребе породице.

Истраживање је спроведено крајем 2002. и почетком 2003. године.

Узорак

На анкетни упитник је одговорило 212 од укупно 770 (27,53%) научно-истраживачких радника до 40 година старости из АП Војводине. Можемо рећи да је проценат добијених одговора релативно мали. Стога сви резултати о којима ће бити речи могу да се схвате само као тенденције које указују на постојеће стање, али никако се не могу генерализовати као реално стање у коме се налазе млади научници. Наиме, није јасно да ли преостала већина потенцијалних испитаника, а који нису одговорили на анкетни упитник имају сличне, боље или лошије процене постојећег стања.

У овом истраживању пошло се од претпоставке да ће бити успостављена истинска комуникација, јер су у питању испитаници који припадају интелектуалној заједници и научно истраживачким институцијама. Међутим, неповољни друштвени токови карактеристични за садашњи тренутак нису погодан контекст за истраживање било ког проблема. У таквим условима тешко је људе мотивисати да дају своје одговоре, без обзира на понуђену формулацију да добијени резултати имају искључиво научну сврху.

Ако посматрамо узорак по наставним и научним звањима, учествовало је 43% асистента приправника, 32% асистента, 12% доцената, и 13% истраживача (млади научни радници запослени у Институтима). Види се да су асистенти и асистенти приправници одговорили у највећем проценту на анкетни лист. Стога се добијени подаци највише односе управо на ту категорију младих кадрова. Већи одазив асистената и асистената приправника можда се може тумачити њиховим интензивнијим очекивањима у вези са напредовањем у професионалној каријери и друштвеном промоцијом. Други могући разлог могу да буду лошији услови у којима се ова категорија налази, па отуда и повећана потреба да се нешто и мења.

Приказ резултата и дискусија

Научно-истраживачки рад

Научно-истраживачки рад је посматран кроз учешће у научно-истраживачким пројектима, затим на основу броја публикованих радова (самосталних и коауторских) у домаћим и страним часописима, кроз учешће на научним скуповима у земљи и иностранству као и кроз научно или стручно усавршавање ван институција запослења.

1. Поражавајући подаци добијени су анализом одговора о публикованим радовима у земљи и иностранству. Од укупног броја испитаних асистената приправника без самосталних публикованих радова у домаћим часописима има 69.66%; 51.72% асистената, 50% доцената и 66.6% истраживача. Подаци о самосталним публикацијама у страним часописима још су лошији: 94.38% асистената приправника нема радове, 77.59% асистената, 79.16% доцената, и 86.6% истраживача. Подаци о коауторским радовима нешто су бољи: без радова у групи асистената приправника има 56% од укупног броја испитаних асистената приправника; 32.76% асистената; 12.5% доцената, и 20% истраживача. Добијени подаци показују ниску продуктивност научног рада, мерену објављеним радовима.

Познато је да се смањио број часописа који су пружали могућност асистентима и асистентима приправницима да објаве своје прве радове. Гашење часописа је само један од разлога малог броја објав-

љених радова. Зна се да су асистенти и асистенти приправници оптерећени великим обавезама на факултету (пре свега мислимо на ангажман у настави), и све мање времена посвећују ономе што је у академској каријери врло битно - објављивању радова. Ово исто се за раднике запослене на Институтима не може рећи, па је податак да и они имају мали број објављених радова можда још забрињавајући. Али, с обзиром да овај подузорак није издиференциран, у смислу различитих звања на институтима, склони смо да верујемо да је на анкету одговорио опет млађи истраживачки кадар (ако је судити по општој тенденцији одговора), те да овај проценат није одраз стварног стања на институтима.

Кад је у питању објављивање у страним часописима, ситуација је нешто разумљивија, јер су санкције прекинуле доток научне мисли, и истовремено отезале могућност пласирања наших истраживања у стране часописе. Вероватно би једна диференцирана анализа између научних области показала значајније разлике које постоје између природних и друштвених наука, али с обзиром на неједнаку расподелу узорка према факултетима и институтима, није било могуће нијансирати анализе.

2. Што се тиче учешћа на научно истраживачким пројектима, 45.45% асистената приправника, 34.48% асистената, 30.83% доцената и 23.33% истраживача нема ни једно учешће на пројекту. Ови подаци показују да млади научни кадар има врло ретку прилику да учествује у научно истраживачком раду и тако овлада вештинама научног истраживања.

3. Без учешћа на научним скуповима у земљи има 48.31% асистената приправника, 17.24% асистената, 8.3% доцената и 23.33% истраживача; док без учешћа на научним скуповима у иностранству има 75.28% асистената приправника, 48.28% асистената, 20.83% доцената, и 56.6% истраживача. Учесћа на научним скуповима у земљи, као и учешћа на научним скуповима у иностранству, факултети, тј. институти финансирани су у целости свега 11% одлазака на ове скупове. Податак да су институти и факултети финансирани свега 11% одлазака на скупове је први и упозоравајући сигнал од кога треба поћи у овој анализи. Видљиво је да се број скупова није толико проредио колико недостатак новца за учешће на тим скуповима.

4. Без стручних усавршавања ван институције запослења има укупно 76% испитаника. Просечна оцена корисности ових усавршавања (од оних који су имали 1 или више стручних усавршавања) је 2.75 (максимална оцена је 3). Тек 24% ових усавршавања финансирала је организација у којој су запослени испитаници. Од тога су највише финансирани институти (37.5%). Добијени подаци показују да су стручна усавршавања у земљи и иностранству, већ дужи временски

период, маргинални вид научно-истраживачког рада. Податак да 76% испитаника није било на усавршавању ван стручне институције не говори о затворености тих институција, већ пре о економским проблемима у којима се налазимо.

Услови живота научно истраживачких радника

Услови живота младих радника посматрани су кроз породично стање и стамбено питање.

1. Једна половина испитаника јесте у брачној заједници, од тога 41% има децу. Забрињавајући, али не и зачуђујући податак је да је просек деце код младих 1.36. Ови подаци најбоље показују одсуство просте репродукције кад су у питању млади људи и претећу депопулацију. Економски проблеми, изолација, санкције... учинили су да опасност од беле куге постоји и међу младим научним радницима.

2. Највећи број испитаника и даље живи код родитеља (36%), од тога највише је асистената приправника (53%), а најмање доцената (9%). Нешто мање испитаних живе као подстанари (30%), од чега је опет највише асистената приправника (61%), а најмање доцената (5%). У асистентском дому живи 11% испитаника, од тога највећи проценат су асистенти (62%), а најмање истраживачи (5%). Они којима је стамбено питање решено тако што су им родитељи купили стан има 19%, од чега су по 37% асистенти и асистенти приправници, а по 13% доценти и истраживачи. Најмање је испитаника који су сами себи купили станове (9%), од чега су у највећем проценту истраживачи (57%), а у најмањем асистенти (0%), као и асистенти приправници (14%).

Не може започети ниједна озбиљна активност, а поготово научно-истраживачка, уколико појединац нема елементарне стамбене услове. На Универзитету је свих претходних година вођена кампања (која је нажалост остајала без реализације) о решавању стамбених проблема млађег научно истраживачког кадра. Подаци показују и даље то остаје хронични проблем младих људи.

Закључак

На понуђену могућност у анкетном листу да сугеришу шта је то што би Влада ове земље требала да уради да би млади научни радници могли своју научно истраживачку каријеру да остваре у овој земљи, испитаници су одговорили следеће: 1) 89% испитаних становишта је да је најургентнији проблем решавање стамбеног питања и побољшање материјалних услова научно-истраживачких радника, а 2) 78% да је то побољшање техничких услова за научно-

истраживачки рад и обезбеђивање већих средстава за научно-истраживачке пројекте.

Из добијених резултата видимо да су највећи проблеми који притискају млади научни кадар неадекватни услови за научно-истраживачки рад (у смислу недостатка опреме, литературе, већег финансирања и простора за рад) и неадекватни услови живљења (пре свега, решавање стамбеног питања).

Без жеље за тражењем оправдања или налажењем алибија за ниску продукцију научног рада, постављамо питање: каква је мотивација младог научног кадра да креативно приступа захтевним пословним задацима, да буде "истински посвећен" свом позиву, ако већи део когнитивних потенцијала бива утрошен на размишљање о егзистенцијалним питањима? Како очекивати потпуну преданост научног раду (који је слабо цењен, и још слабије плаћен), ако нису испуњени основни услови за такав рад?

Да би научни рад био на завидном нивоу, једна од основних претпоставки је постојање младог научног кадра који живи за науку, уместо од науке. А да бисмо то постигли, неопходно је обезбедити основне услове за живот и рад.

ЛИТЕРАТУРА

1. Maslow, A., Мотивација и личност, Нолит, Београд, 1982.г.
2. Maslow, A., О животним вредностима- Изабрани есеји о психологији вредности, ИП "Жарко Албуљ", Београд, 2001.г.
3. Вујчић, В., Систем вриједности и одгоја, Школске новине, Загреб, 1987.г.

Jelica Petrović, Saša Marković, Nila Kapor-Stanulović, Novi Sad

THE LIFE CONDITIONS AND SCIENTIFIC WORK OF SCHOLARS UNDER 40 AT THE UNIVERSITY OF NOVI SAD

Summary

Human needs are mutually connected in a particular hierarchy, according to their strenght and priorities. It may be said that the level of aspiration depends on the satisfaction of current needs and whether or not previous requirements have been fulfilled. This statement is particularly important in that certain specific type of needs such as the need for creative work, permanent education, versatility, individual fulfilment etc; these needs would not appear if other more basic and stronger needs were not met. Only when these are met do other requirements which contribute to the

real development of the individual's strengths and capabilities appear.

Hence, it cannot be expected that a person who has not satisfied the basic needs necessary for his existence can contemplate creative work and the achievement of his own potential.

The aim of this research was the analysis of the life and work conditions of scholars under 40 at the University of Novi Sad.

The productivity of research work was determined by the degree of participation in scientific research project, publication in national and international journals, and participation in research seminars in this country and abroad.

These indicators show that we have a low level of scientific productivity.

Living conditions were observed in family and residential environments as well as through answers received in response to questions concerning, for example, to what extent did income satisfy family requirements.

Our findings have proved that housing is still the main problem of young people.

Key words: need, self-actualization, scientific research work,
the life conditions of young scholars